



СТАНОВИЩЕ

Вх. № РД-1318/31.07.2026г

от доц. д-р Тамара Пенева Тодорова, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Икономика“, Американски университет в България, член на научно жури за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по обявена процедура от Икономически университет - Варна със заповед № 06-97 от 02/06/2026 г. за защита на дисертация на тема „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“ на докторант Ваня Василева Христова

1. Обща информация.

Представеното становище е изготвено от доц. д-р Тамара Пенева Тодорова, професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Икономика“, на основание Заповед на Ректора на Икономически университет-Варна № РД – 06-97/02.06.2026 за назначаване на научно жури и решение на научното жури за защита на дисертационен труд на тема „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“ от докторант Ваня Василева Христова в област „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8 „Икономика“, докторска програма „Политическа икономика (Обща икономическа теория)“ на Икономически университет-Варна.

2. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на чл. 48, ал. 1 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България);

Дисертационният труд „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“ се състои от 3 глави, като първите две са теоретико-аналитични, а третата представлява емпирично изследване на домакинствата и техните очаквания относно инфлацията. Първа глава прави преглед на съществуващата макроикономическа теория върху инфлацията, като се възприема вербалният, наративен подход. Дефинира се що е инфлация. Споменават се индексът на потребителските цени и дефлаторът. Споменават се основните теории и направления, третиращи инфлацията. Добро впечатление прави акцентът върху ограничената рационалност по Хърбърт Саймън /1955/ и необходимостта домакинствата да правят схематични, административно-бюрократични предвиждания за инфлацията на базата на принципа на достатъчност, а не оптималност. Става ясно, че индивидите се стремят към рационалност, но са ограничени в своята информираност при взимането на решения. Втора глава засяга поведенческата рамка и представлява теоретичната същност на изследването. На практика в тази глава се прави литературен обзор на съществуващата в поведенческата икономика и социалната психология литература, като авторът ни въвежда в терминологията и изяснява основните връзки. Трета глава представлява мащабно емпирично проучване на 1008 домакинства относно техните очаквания за темпа на инфлация и поведението им при наблюдавана такава.

3. Публикации и участие в научни форуми.

Ваня Христова е автор и на няколко статии, вкл. “Evolution of expectations models in economic thought”, “Availability heuristic and inflation perceptions in pre-euro Bulgaria: micro-evidence on price-change salience among Bulgarian households”, “Macro and micro pessimism as behavioral precursors of price anxiety and inflation expectations: evidence from Bulgaria’s pre-euro period”, “Households’ Inflation Expectations: A Behavioural Lens for



Measurement and Policy Communication". Тези статии са по темата на дисертацията. В статията "Availability heuristic and inflation perceptions in pre-euro Bulgaria: micro-evidence on price-change salience among Bulgarian households" докторант Христова заключава, че направляването на инфлационните очаквания е направляване на вниманието. Инфлационните очаквания се формират от взаимодействието на възприятията /cognition или оценка на икономиката и финансите на домакинството/ и афекта /страха от повишението на цените/.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Дисертацията е написана вещо и грамотно. Личи любопитството на авторката към проблематиката. Личи добро познаване на съществуващата литература, обхванати са 169 литературни източника. Веднага трябва да отбележим обаче, че същността не е дълбоко икономическа, а повече поведенческа и психологическа. По същество не се поставя икономически проблем и, макар и модерен, предметът на дисертацията е тангентен на същинската икономическа теория. В този смисъл дискусията трябва да се постави по-широко, а именно доколко концепции като перцепция, когнитивен процес, възприятия, котви и очаквания са проблем на икономиката. Докъде реално се простира икономическият анализ и откъде започват психологията, психоанализата, социологията, философията и др.?

В случая се изследва едно икономическо явление като инфлацията с неикономически похвати. Обичайното третиране на очакваната инфлация в икономическата теория е следното. В класическия модел на Филипс, който представлява система от динамични уравнения, са добавени очакванията. От две основополагащи уравнения стават три, а именно първото е основната крива на Филипс, към която са прибавени очакванията или т.нар. крива на Филипс, адаптирана към очакванията. Виждаме как очакваната от обществото инфлация подхранва реалната /истинската/ инфлация. Колкото по-голяма е очакваната инфлация π , толкова по-голяма е и реалната $\dot{p}$. Второто уравнение е фундаментално за очакванията, като демонстрира именно адаптираните очаквания. По-конкретно, когато действителната инфлация $\dot{p}$ надвишава очакваната π , това подхранва очакванията на обществото и имаме положителна производна или $\frac{d\pi}{dt} > 0$, т.е. очакванията за инфлацията в населението с времето се засилват. Прогнозите на домакинствата за инфлацията са били твърде оптимистични, а реалната инфлация се е оказала много по-висока. Един вид, домакинствата не са дооценили риска от инфлация. И обратното, когато реалната инфлация се окаже по-ниска от предвижданията на хората, т.е. $\dot{p} < \pi$, то имаме спад в очакванията. Хората са били прекалено песимистични относно инфлацията, тя се оказала не толкова висока, техните очаквания за бъдеща инфлация спадат. Именно този е механизмът, по който очакванията на домакинства и фирмите влияят на действителната инфлация според стандартното икономическо третиране.

Последното уравнение засяга паричната политика и включва равнището на безработица, както и темпа на растеж на номиналното парично предлагане $\dot{m}$. Без да решаваме детайлно системата от уравнения, само отчитаме резултата, а именно, че в зависимост от параметрите в условия на равновесна икономика и реалната, и очакваната /предвижданата от хората/ инфлация са равни на темпа на растеж на номиналното парично предлагане $\dot{m}$ и инфлационните очаквания не се подхранват. Отделно от това реалната инфлация е отрицателно свързана с безработицата и обратното /краткосрочната крива на Филипс/. В условия на равновесна икономика безработицата е на равновесното



си ниво, което Оливие Бланчард развива в свой модел, като въвежда т.нар. естествено ниво на безработицата. Моделът на Бланчард не взима под внимание очакванията, но също достига до оптималния резултат, а именно, че при равновесие реалната инфлация е равна точно на темпа на растеж на номиналното парично предлагане $\dot{m}$. Т.е. предполага се, че в този оптимум реалната и очакваната инфлация отново са равни и очакванията отново не се подхранват.

Можем да обобщим, че в неокласическата икономика основният движещ фактор за очакванията на хората по отношение на инфлацията е действителната, реалната инфлация, т.е. инфлационната политика и действия на правителството. Проинфлационната политика подхранва очакванията за бъдещи периоди, а антиинфлационната ги намалява. Съществува ендегенност между реалната и очакваната инфлация, които взаимно се подхранват. Това обяснява и лавинообразния характер на инфлацията като икономическо явление. Ето така се третира в класическия икономикс очакванията на обществото за инфлацията.

Крива на Филипс като система от динамични уравнения:

$$\begin{aligned}\dot{p} &= \alpha - \beta U + h\pi & \alpha, \beta > 0 \quad 0 < h \leq 1 & \quad \text{(крива на Филипс, пригодена към очакванията)} \\ \frac{d\pi}{dt} &= j(\dot{p} - \pi) & 0 < j \leq 1 & \quad \text{(адаптирани очаквания)} \\ \frac{dU}{dt} &= -k(\dot{m} - \dot{p}) & k > 0 & \quad \text{(уравнение на паричната политика)}\end{aligned}$$

Модел на Бланчард

$$\begin{aligned}\frac{d\dot{p}}{dt} &= -\alpha(U - U_n) & \alpha > 0 & \quad \text{(естествено ниво на безработица)} \\ U &= \gamma - \beta \ln \frac{M}{p} & \beta, \gamma > 0 & \quad \text{(уравнение на паричната политика)}\end{aligned}$$

В дисертацията субективните очаквания са дефинирани като „субективни представи на икономическите агенти за бъдещата ценова динамика, опростен когнитивен ориентир, който домакинствата използват при вземането на икономически решения в условията на несигурност“. Предмет на изследването е механизмът на формиране на инфлационните очаквания като поведенчески процес, а обект на изследването е ролята и взаимодействието на поведенческите фактори, а именно информационната среда, когнитивните и афективните механизми на интерпретация и социалните ориентири при формирането и стабилизирането на инфлационните очаквания на домакинствата. Целта е да се анализират механизмите за формиране на инфлационни очаквания при домакинствата. Тя е особено актуална с оглед приемането на еврото и инфлацията, която се наблюдава в момента.

В края на втора глава се изтъкват някои слабости на поведенческия подход, но накрая липсва обобщение с главните изводи и постижения, каквито има в първа и трета глава. Трета глава изглежда малко несвързана с другите две, следва друг формат и не отговаря точно на изследователските тези, хипотези и въпроси от предходната. Добре би било част от изследователските хипотези относно рамката „среда-превод-стабилизация“ да бъдат изложени в края на втора глава за по-добър преход към трета. В края на краищата те са и основният теоретико-практически принос на разработката. В момента



изглежда така, сякаш нови теоретични концепции и тези се въвеждат в края на разработката и първа предстои да бъдат излагани и анализирани.

На места терминологията е прекалено специфична и затруднява възприемането на изложението. Според мен някои понятия могат да бъдат дефинирани по-кратко и по-ясно. Това отчасти се дължи на липсата на инструментариум и логически структуриран изследователски апарат на самото направление на психологията. Така например, „под закотвяне се разбира степента, в която по-дългосрочните очаквания остават относително стабилни спрямо краткосрочни импулси“ /с. 45/. Евристиките са „умствени преки пътища, които правят преценката изпълнима при несигурност и ограничени ресурси, като заместват пълната обработка с икономични правила за обобщение“ /с.65/. При достигане на „локалните“ или „споделени“ котви проблемът се задълбочава /с. 85/.

Съществен е приносът на трета глава. Това по същество е най-ценната част на разработката, тъй като обхваща ценни, първични данни от допитване до 1008 домакинства. Основна цел на главата е да установи дали инфлационните очаквания на българските домакинства могат да бъдат интерпретирани като резултат от значими механизми на обработка на ценова информация. Фокусът удачно се поставя върху българската реалност, макар в предходните глави да няма съотнасяне към евристичния модел в български условия. Тази глава успешно разкрива неговите характеристики. Данните са от потребителско изследване в рамките на омнибус програмата LOGO Market Research на Европейската комисия за България от юни, 2025 върху национално представителна извадка. Използвани са и стратификационни данни от НСИ.

Съществен принос на докторантката е разработването на допълнителни тематични блокове към основния стандартен въпросник на Европейската комисия. Разработени са и интегрирани допълнителни поведенчески въпроси, които според мен са най-ценната част на дисертационния труд. Свидетелстват за автентичност, ангажираност и креативност на автора. Допълнителните модули въвеждат измерители, които позволяват да се наблюдават когнитивните и контекстуалните механизми, съпътстващи формирането на инфлационните очаквания. Приложен е иконометричен подход, тестваш статистическа значимост.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд.

Приносите бяха изтъкнати в предходната част. Потвърждавам приносите, декларираните от докторанта в дисертацията и автореферата към нея.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата.

Не се констатира плагиатство в дисертационния труд. Спазени са принципите на академичната етика.

7. Критични бележки и препоръки.

Препоръките към авторката са да подхожда по-критично към съществуващите теории, да даде по-добре мотивацията за изследванията си, защо избира дадена теория, а не друга, какъв точно инструментариум и защо именно него, а не друг. Безкритичният анализ прави изследването вяло, а на места неразбираемо и дори безсмислено. Добре е да има и съществен принос към теорията, не само към емпириката. Друга препоръка е Ваня да наблегне в бъдеще повече на количествения, а не само на качествения анализ.



Уменията ѝ в областта на иконометрията показват, че тя има таланта и способността да се справи с подобен анализ, който би доказал тезите ѝ по-красноречиво.

8. Въпроси към дисертанта.

Кои са слабостите и дефектите на икономическата психология и поведенческата икономика и защо точно тези направления трябва да използваме за изучаване на икономическото поведение на индивидите?

Трябва ли да се откажем от оптимизиращото вземане на решения и икономическия начин на мислене или да ги ползваме само като еталон?

9. Заключение.

Въпреки наблюденията относно полето на поведенческата икономика и икономическата психология, дисертацията има безспорни достойнства, особено в иконометричната и емпирична заключителна част, както и обстойния преглед на съществуващата в направление иновативна литература, поради което предлагам на докторант Ваня Христова да се присъди степен ОНС „доктор“ в ПН 3.8 Икономика, докторска програма „Политическа икономия (Обща икономическа теория).



Доц. д-р Тамара Тодорова
Юли, 2026

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по професионално направление 3.8 „Икономика“, докторска програма „Политическа икономия (обща икономическа теория)“ с кандидат Ваня Василева Христова

1. Обща информация

Изготвил становището: доц. д-р Людмил Василев Найденов, катедра „Финанси“, Икономически университет – Варна, научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“.

Основание за написване на становището: участие в състав на научно жури със заповед РД-06-97/02.06.2026 г. на Ректора на ИУ-Варна и първо заседание на научното жури, проведено на 08.06.2026 г.

Автор на дисертационния труд: Ваня Василева Христова.

Тема на дисертационния труд: „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Текстът е структуриран в увод, три глави, заключение, приложения и използвана литература. Общият обем на дисертационното изследване е 201 страници, от които 179 основен текст (титулна страница, съдържание - 3 стр., увод - 6 стр., три глави - 165 стр., заключение - 5 стр.), списък с използваната литература (14 стр.) и 2 приложения (7 стр.). Теоретичната обосновка и данните от постигнатите резултати са визуализирани в основния текст с 31 таблици и 4 фигури. Списъкът на използваната литература съдържа 169 източника на български и на английски език.

Актуалността на дисертационния труд може да се аргументира в няколко пункта. *На първо място*, през последното десетилетие световната икономика се характеризира с последователни ценови шокове – пандемия от COVID-19, енергийна криза, геополитическите конфликти и нарушени вериги на доставки. Сътресенията повишават волатилността на цените и усложняват тяхната интерпретация. Тази среда прави инфлационните очаквания по-нестабилни, по-чувствителни и по-силно зависими от когнитивни механизми като наличност, закотвяне и селективно внимание. Следователно изследването на инфлационните очаквания през поведенческа перспектива е не просто актуално, а необходимо, тъй като

стандартните модели не успяват да обяснят наблюдаваните отклонения. *На второ място*, управлението на инфлационните очаквания е ключов елемент от ефективността на инфлационното таргетиране. Това поставя дисертацията в центъра на съвременния макроикономически дебат, тъй като разбирането на поведенческите механизми е критично за успешната комуникация и политика на централните банки. *Трето*, българският контекст прави темата още по-значима. В конкретните условия на националната практика са налице: висока ценова чувствителност на домакинствата; силна зависимост от цените на храни и енергия; ниско институционално доверие; ниска финансова грамотност; ценови ефекти от приемането на еврото. Това означава, че поведенческите реакции на домакинствата могат да имат реални макроикономически последици, включително риск от разкотвяне на очакванията, самоподсилващи се инфлационни процеси и затруднения пред постигане целите за ценова стабилност. *Четвърто*, в България липсват систематични поведенчески изследвания върху инфлационните очаквания на домакинствата. Това е съществен научен дефицит, който дисертационният труд успешно запълва.

Следва да се заключи, че разработката е навременно, цялостно и задълбочено проучване в отговор на нарастващата потребност от прилагането на ефективни научно обосновани стратегии за разбиране и управление на инфлационните очаквания на домакинствата и използване на подходящи за целта инструменти.

3. Публикации и участие в научни форуми

Докторантът представя четири самостоятелни публикации: два научни доклада и две статии. Същите са по темата на дисертацията (което осигурява публичност на резултатите от научните изследвания на докторанта) и впечатляват с подчертано авторово присъствие и компетентен анализ. В количествено отношение представената научна продукция с лекота покрива минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в професионално направление 3.8. „Икономика“ (чл. 26, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Р. България) и изискванията по чл. 57, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Структурата на разработката е логична и научно издържана. Тя отразява обекта, предмета, основната цел и задачите на изследването и представлява много

добра основа за тяхното постигане. *Изрично трябва да се отбележи*, че всяка основна част от дисертацията доразвива, конкретизира и/или тества авторови позиции и хипотези, изложени в предходен текст. Удачно е формулирана изследователската теза, която намира израз в твърдението, че „инфлационните очаквания на домакинствата не са продукт на чиста икономическа рационалност и директно усвояване на официалната статистика, а се формират като сложен поведенчески конструкт чрез последователни когнитивни операции..., които се модерират от архитектурата на избора и институционалното доверие” (с. 7).

В увода докторантът аргументирано обосновава избора на темата и убедително представя както теоретичната значимост, така и практическата важност на изследователската проблематика.

Първа глава систематизира теоретичните основания на инфлацията и инфлационните очаквания в рамките на съвременната макроикономическа теория. В нея се извършва критичен преглед на водещите парадигми относно формирането на очакванията и се демонстрират ограниченията на стандартните допускания за рационално поведение (когато анализът се отнася до домакинствата). Този теоретичен анализ изпълнява функцията на отправна рамка за идентифициране на съществуващата празнина, произтичаща от недостатъчната обяснителна мощ на традиционните модели при интерпретацията на емпирично наблюдаваното поведение на икономическите агенти.

Втора глава конструира поведенческата аналитична рамка като концептуален отговор на установеното теоретично ограничение. В нея се интегрират ключови положения от поведенческата икономика и социалната психология, които се организират в модел, представящ процеса на формиране на инфлационните очаквания като последователност от взаимосвързани механизми. Централно място в този модел заема логическата структура „среда – превод – стабилизация“, чрез която се обяснява трансформацията на ценовата информация в относително устойчиви инфлационни оценки.

Трета глава, опирайки се на разработената в предходната част аналитична рамка, представя емпиричното изследване на инфлационните очаквания на българските домакинства. В нея се подлагат на проверка формулираните хипотези и се анализират проявленията на заложените поведенчески механизми в специфичния институционален и макроикономически контекст на България. Получените резултати позволяват да бъде оценена обяснителната валидност на предложената рамка и да

бъдат формулирани заключения относно значението на поведенческите фактори за макроикономическия анализ и за публичната комуникация на инфлацията.

Изпълнението на задачите, тестването на хипотезите и аргументацията на авторската теза се постига чрез *комплекс от изследователски методи*. Комбинирането на различните методологични подходи дава възможност за преход от теоретични постановки към прецизен и детайлен статистически анализ. Организацията и методиката на изследването са представени детайлно, удачно подбрани (в съответствие с целта и задачите) и много добре ориентират в проведения изследователски процес. Авторските интерпретации са коректни и обосновани. Следователно представляват надеждна основа за направените изводи и отправените препоръки.

Представеният от докторанта *автореферат върху дисертационен труд* е в обем от 35 страници и е структуриран в 6 части. Той *отговаря на структурата и съдържанието на разработката и коректно отразява нейните качества*. Обобщава основните резултати, постигнати в дисертационното изследване, съдържа всички изисквани реквизити и съответства на изискванията по чл. 56, ал. 1 и ал. 2 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

Използваният в разработката *език (стил)* прави отлично впечатление. Той е строго научен и ясен. Отсъстват двусмислени твърдения, а лексиката е много добра. Анализът, обобщенията, изводите и препоръките са добре обосновани, разбираеми и логически съвместими.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

Изградената логична структура на изследването и изведените на основание теоретичен и емпиричен анализ заключения дават основание да се обобщи, че представеният дисертационен труд съдържа редица резултати с характер на приноси, които допълват, обогатяват и доразвиват икономическата теория и практика в областта на инфлационните очаквания и поведенческия подход за тяхното разбиране.

Идентифицираните от докторанта основни приноси могат да се обобщят по следния начин:

1) *Интегративна рамка „среда – превод – стабилизация“*

Разработена е авторска рамка, която представя формирането на инфлационните очаквания като поведенчески процес (а не като пряко отражение на наблюдаваната

инфлация), структуриран в три операции: селекция на ценови сигнали, интерпретация и стабилизация на оценката.

2) *Разграничение между инфлационно възприятие и очакване*
Въз основа на национално представително проучване се доказва, че възприятието на текущата инфлация (базирано на наличностна евристика от преживени ценови епизоди) и очакването за бъдеща инфлация (базирано на закотвяне чрез числов ориентир) са два различни когнитивни механизма.

3) *Хетерогенността на очакванията като структурен феномен*
Доказва се, че разминаването между измерената инфлация и възприятията на домакинствата не е статистическа грешка, а резултат от взаимодействието между информационен дизайн и социален контекст. По този начин се оборва идеята за едно хомогенно „представително инфлационно очакване“.

4) *„Архитектура на избора“ като инструмент за публична комуникация*
Идентифицирана е ролята на информационния дизайн, чиято цел не е да променя директно очакванията, а да създаде условия макроикономическата информация да стане релевантен ориентир за домакинствата. Следователно точността на данните не е достатъчна – нужна е и легитимност на институционалния източник.

Приемам посочените от докторанта научни и научно-приложни приноси. Считам, че те са реални, илюстрират задълбочени теоретични знания и доказват способност за провеждане на самостоятелно научно изследване.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство

В дисертационния труд и автореферата *не е констатирано или установено плагиатство* (в съответствие с резултатите от проверка със специализиран софтуер), което дава основание да се заключи, че те са оригинално дело на Ваня Христова.

7. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки към докторанта. Считам, че дисертационният труд е пример за завършено научно изследване, постигнатите резултати имат теоретична и приложна стойност, направените изводи са логични и съдържателни.

8. Въпроси към дисертанта

Позволявам си да отправя един въпрос към докторанта. В дисертационния труд се доказва, че комуникация, която прави видима връзката между агрегатния

инфлационен индекс и ежедневните ценови домейни (храни, енергия, битови сметки), е по-съвместима с начина, по който домакинствата обработват информацията. Какви конкретни комуникационни мерки бихте препоръчали на БНБ и НСИ, за да се приложи този принцип на практика? Цитираните мерки трябва ли да включват публикуване на разбити по категории индекси, специфичен формат или канал на съобщенията или таргетиране към конкретни групи домакинства с по-висока чувствителност към салиентни категории?

9. Заключение

Внимателният прочит на разработката потвърждава убеждението, че научното изследване е посветено на важна, актуална и дисертабилна тема. Теоретичните постановки са изяснени задълбочено, емпиричната част адекватно тества авторските хипотези, а резултатите са от безспорна полза за националната практика.

Като оценявам качествата на дисертационния труд, автореферата и публикациите по темата, убедено твърдя, че отговарят на научните и технически изисквания и са в съответствие са с наукометричните критерии за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в областта на социалните, стопански и правни науки.

Констатираните убедителни научни постижения ми дават основание да заявя категоричната си положителна оценка и да предложа на уважаемото Научно жури *да подкрепи решение „ЗА“* присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Политическа икономия (обща икономическа теория)“ на Ваня Василева Христова.

15.07.2026 г.

Подпис:.....

(доц. д-р Людмил Найденов)



СТАНОВИЩЕ

Вх. № РД-20-1349/06.08.2026

От: **доц. д-р Вениамин Павлов Тодоров**
Катедра „Обща икономическа теория“
Икономически университет – Варна
Професионално направление 3.8. „Икономика“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по научна специалност **“Политическа икономия (обща икономическа теория)”** в професионално направление 3.8. „Икономика“.

1. Обща информация

Основание за представяне на настоящото становище е участието в състава на **научното жури** по защита на дисертационния труд съгласно Заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-97/гр. Варна, 02.06.2026 г. На заседание на научното жури на 08.06.2026 г. бях избран за **председател** на журито и беше определено да изготвя **становище**.

Автор на дисертационния труд е **Ваня Василева Христова**, която се е обучавала в редовна докторантура: в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“; в професионално направление 3.8. „Икономика“; по докторска програма „Политическа икономия (обща икономическа теория) към катедра „Обща икономическа теория“ при Икономически университет – Варна. Зачислена е със Заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-17-277/гр. Варна, 08.07.2022 г.

Темата на дисертационния труд е **„Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“**.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем от 201 страници, като основният текст се състои от увод (6 страници), три глави (164 страници) и заключение (5 страници). Представената в изложението информация е онагледена чрез 31 таблици и 4 фигури. Структурата се допълва от две приложения, първото от които съдържа официален въпросник на Европейската комисия за Проучване на потребителите в България. Второто приложение представя допълнителен блок въпроси „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“, отговорите на които са ключов елемент от анализа в дисертацията. Трудът завършва със списък на използваната литература, включващ 169 заглавия, първите 7 от които са на български изследователи, публикувани на български език, а останалите са англоезични публикации.

Разглежданата тема е безспорно актуална, тъй като инфлационните процеси и свързаните с тях инфлационни очаквания, са един от основните макроикономически проблеми, които се открояват в съвременните условия, както от гледна точка на научния интерес, така и по отношение на приложните аспекти и предизвикателства в съвременните икономически системи. Темата също е значима, имайки предвид, че



инфлационните очаквания представляват важна част от многопластовата мрежа от взаимодействия между елементите на макроикономическата среда, оказвайки влияние върху формирането на работните възнаграждения, ценообразуването на продуктите пазари, равнището на лихвените проценти, рисковата премия при финансовите контракти, потребителските и инвестиционните решения и др. Дисертационният труд се фокусира върху конкретен аспект: формирането на очакванията за темповете на инфлация от страна на домакинствата, което намира отражение върху потребителското поведение и разходи.

3. Публикации и участие в научни форуми

Предоставената документация показва, че докторантът отговаря на изискванията по чл. 57, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна, т.е. да е отчислен с право на защита в срок, който не е изтекъл към момента на откриване на процедурата; да е представил дисертационен труд и автореферат към него; да е взето решение с положително становище на първичното звено, в което е обсъден дисертационният труд, авторефератът към него, и актуален отчет на кредитите за откриване на процедура за неговата защита; да отговаря на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

Отчитането на минималните национални изисквания е и в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и Правилника за неговото прилагане. Представеният за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ дисертационен труд носи 50 т. в група „А“ на релевантните показатели. Така се покрива минимумът, изискван за тази група. Дисертантът има две статии публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране, които се отчитат като 20 т. в група „Г“ на показателите. Допълнително докторантът е участвал с научен доклад в две международни научни конференции, като двата доклада са публикувани в нереферирани издания с научно рецензиране, носейки допълнителни 20 т. в група „Г“. Така формираните точки в групата стават 40 при изискване за минимум 30 т. Статиите и докладите кореспондират с тематиката, разглеждана в дисертационния труд. С оглед на посоченото може да се направи оценката, че дисертантът покрива минималните национални изисквания.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

В дисертационния труд е поставена следната основна цел: да се разработи и емпирично апробира поведенческа аналитична рамка за обяснение на механизмите на формиране на инфлационните очаквания при домакинствата.

Основната теза в дисертацията е твърдението, че инфлационните очаквания на домакинствата не са продукт на чиста икономическа рационалност и директно усвояване на официалната статистика, а се формират като сложен поведенчески конструкт чрез последователни когнитивни операции (експозиция, превод и стабилизация), които се модерират от архитектурата на избора и институционалното доверие.

С оглед на посоченото считам, че избраната от дисертанта структура на изложението в три глави е подходяща и задава границите на трите основни блока на дисертационния труд – 1) теоретичен фундамент; 2) изграждане, аргументиране и операционализиране



на аналитичната поведенческа рамка; 3) провеждане на емпиричното изследване. Тя е добре обвързана и с шестте формулирани задачи, първите пет от които се реализират в първа и втора глава, а последната е във фокуса на трета глава.

Разглеждането в първата глава на макроикономическите възгледи по отношение на ролята, съдържанието и характеристиките на инфлационните очаквания, както и особеностите на процеса на тяхното формиране, дава възможност в края на тази част да се идентифицира изследователската празнина, което аргументира необходимостта от предложеното от автора във втора и трета глава на дисертационния труд. Следващата глава разгръща поведенческия подход, чрез който се конструира аналитична рамка, изясняваща механизма, чрез който ценовите сигнали се преобразуват в относително устойчиви инфлационни оценки.

Емпиричното изследване логично следва в трета глава като приложение на посочената рамка, като за целта са генерирани първични данни за България чрез омнибус изследване на Европейската комисия (вълна юни 2025 г.), в което е включен поведенчески модул, разработен от докторанта. Това позволява да се съчетае наблюдението на стандартни макроикономически индикатори с информация, която характеризира поведенческите механизми с макроикономическо значение.

Формулирани са и са проверени хипотези в трите поведенчески етапа, залегнали в аналитичната рамка: сигнална среда, операции на превода, стабилизация на инфлационните оценки. За проверката им авторът е приложил инструментариум, който включва описателна статистика за профилиране на извадката и първоначално структуриране на оценките; Pearson chi-square тест за установяване на статистически значими асоциации между категорийни променливи; анализ чрез корелационния коефициент ϕ за определяне на посоката и присъствието на връзките при сравнения; t-тестове за независими извадки за сравняване на средните числови инфлационни очаквания между различни поведенчески и демографски групи. С оглед на това може да се каже, че използваните методи са съобразени с особеностите на получените от анкетното проучване данни.

Авторефератът е разработен в съответствие с утвърдените изисквания и стандарти и съдържа всички необходими реквизити.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научноприложните приноси в дисертационния труд

Инфлационните очаквания през последните десетилетия са обект на значителен научен интерес в контекста на съвременните възгледи в макроикономическата теория. Дисертантът успява от една страна да се впише в общата рамка на тези изследвания. От друга страна са постигнати приносни моменти, които открояват труда и задават неговото специфично място в контекста на научните усилия за по-добро разбиране, характеризирание и управление на очакванията на икономическите субекти и по-конкретно – на домакинствата.

Най-голямо значение за приносите има не толкова периода на изследването, който също е специфичен и е свързан със сложните процеси на формиране на нагласи и адаптиране към по това време предстоящото влизане в еврозоната. Водещо е значението на конструираната изследователска поведенческа рамка „среда - превод - стабилизация“, чрез която се навлиза в процеса на възприемане, интерпретиране и оценка на ценовата



информация. Чрез този изследователски подход, на базата най-вече на първични данни, генерирани чрез национално представително анкетно проучване, се достига до научно значими изводи.

В справката за основните приноси моменти в дисертационния труд са формулирани четири конкретни научни и научноприложни приноси приноса, които аз приемам, тъй като считам, че те кореспондират със съдържанието на дисертацията и постигнатите резултати в направеното изследване. Единствено имам резерви към използването на български език на изрази като „емпирично доказване“ и „чрез национално представително проучване е доказано“, ако чрез тях се има предвид безспорно доказване, че нещо е вярно по начин, който няма как да бъде оспорен. „Доказването“ в дисертационния труд няма такъв характер с оглед на емпиричната проверка на хипотези при определено равнище на значимост. В автореферата на английски език по-сполучливо е използвано „has been demonstrated“, въпреки че още по-подходящо би било „has provided evidence“. Направеното в дисертацията има „доказателствен“ характер в смисъл на емпирично потвърждаване, емпирична подкрепа, т.е. достигането до научно значими емпирични резултати, които представят доказателство (evidence), сочещо в определена посока.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата, включително на базата на проверка чрез специализиран софтуер. Това дава основание представеното от докторанта да се приеме за оригинално и неповтарящо чужди публикации в конкретната научна област.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси към дисертанта

По отношение на провеждането на паричната политика на стр. 52 е записано, че: „въздействието на паричната политика върху икономическото поведение не се осъществява единствено чрез предоставяне на информация за бъдещата ценова динамика, а чрез начина, по който тази информация се превръща в интерпретируем ориентир за формиране на очаквания. Следователно ефективността на икономическата политика зависи не само от нейната достоверност, но и от способността на институциите да стабилизират интерпретативните рамки“. С оглед на това, бих желал да задам следните въпроси.

1. Считате ли, че стратегията на паричната политика, провеждана от някоя от централните банки, свързани с водещите световни валути, към момента предлага по-добри възможности за „стабилизиране на интерпретативните рамки“?
2. На базата на изследваните в дисертацията особености на процеса на формиране на инфлационните очаквания, какви конкретни препоръки бихте посочили към дизайна на съвременните стратегии на паричната политика (на централните банки, свързани с водещите световни валути), както и към начина на конкретното реализиране на стратегиите?



8. Заключение

Дисертационният труд „Поведенчески подход към инфлационните очаквания на домакинствата“ на Ваня Василева Христова представлява научно изследване на актуален и значим проблем в сферата на икономикса. То съдържа конкретни научни и научноприложни резултати и обогатява научната литература с оригинални приноси.

Въз основа на гореизложеното изразявам своето положително становище и предлагам на уважаемите членове на научното жури да бъде присъдена на Ваня Василева Христова образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност “Политическа икономия (обща икономическа теория)” в професионално направление 3.8. „Икономика”.

05.08.2026
Варна

Заличена информация съгласно
Подпис: . 33ЛД и регламент (ЕС) 2016/679
/доц. д